

התבוננות מעמיקה בתלמידים מתקשים – משוב שוטף במהלך ההוראה

הכלי: "ללמוד את התלמיד" ("משיקים" משרד החינוך)

הכלי מיועד לתלמידים שבמסגרת ההיכרות דרך תצפית, שיח משוב, מבחנים ועבודות, עולה קושי שנראה כי נובע מתפקודי קריאה, כתיבה והתארגנות.

באמצעות כלי זה נזהה את כוחותיו וחולשותיו (אזורים רכים" של התלמיד בתחומים אלו. הכלי מאפשר בחינה מדוקדקת של סוג התיווך שנדרש לתלמיד כדי להתגבר על קשייו.

קהל היעד: תלמידים שאנו חושדים שהקושי שלהם נובע מבעיה בקריאה, בכתיבה, בהבעה בע"פ או בהתארגנות. כיצד נדע מאין נובע הקושי? (קריאה, כתיבה, הבעה בע"פ או התארגנות)

אזור הקושי	כיצד בא לידי ביטוי
קריאה	הימנעות מקריאה, פער בין משימות הדורשות קריאה לבין משימות שאינן דורשות קריאה, התנהגות שמביעה דחייה מקריאה (יציאה מהכיתה בזמן מטלת קריאה, הפרעות וכד'), חוסר עצמאות במטלות הדורשות קריאה (היתלות בתלמיד אחר או במורה), קושי לאתר ולחפש חומרים במקורות מידע כתובים, קושי במבחנים הנובע מאי הבנת השאלות, קושי במבחן הדורש קריאה מרובה, נטייה של התלמיד לענות על שאלות קצרות ולדלג על שאלות ארוכות.
כתיבה	הימנעות מכתובה, קושי מלהספיק להעתיק מהלוח, פער בין ההבנה בע"פ והשתתפות בכיתה לבין הישגים במבחנים, ריבוי שגיאות כתיב, כתב יד לא קריא, תלונות על התעייפות מכתובה מרובה, כתיבה חסרה, כתיבה דלה ובמשלב שפתי נמוך, פער בין יכולת הבעה בע"פ הבאות לידי ביטוי במסגרת הערכה חלופית (למשל פרזנטציה) לבין יכולת הבעה בכתב.
הבעה בע"פ	מתקשה לשלוף מילים שנראה כי יודע ורק מתקשה למצוא את המילה המדוייקת, מתקשה להביע את רצונותיו ותשובותיו בצורה ברורה, רציפה ומדוייקת, שטף הדיבור שלו קטוע, מהוסס, נראה כי משקיע מאמץ רב בארגון המסר שהוא מעוניין להעביר, משתמש במילות "פקק" פעמים רבות (כאילו...איך קוראים לזה...), נמנע מלהצביע ומלהשתתף בדיונים הכיתתיים, נצפים סימנים של לחץ כשמתבקש לדבר מול כיתה, מעדיף לכתוב את דבריו ואת תשובותיו מאשר לומר אותם, מביא לידי ביטוי טוב יותר את ידיעותיו בכתב ובמבחנים מאשר בדיונים בכתב. פחות לוקח חלק בשיח הקבוצתי.
התארגנות	מאחר לשיעורים, שוכח ציוד, לא מביא מחברות או שהמחברות לא מסודרות, מוסר עקביות בהכנת שיעורי הבית, דחיית מטלות, אינו מגיע מוכן למבחנים, כתיבתו לא מאורגנת (גם חזותית וגם מבחינת התוכן), שוכח לענות על שאלות במבחן, מדלג על סעיפים בתוך השאלה עצמה, לא מתייחס למילות ההוראה השונות, מתקשה להספיק לענות על המבחן בזמן המוקצב לכך

חלק א' – תצפית, מפגש קבוצתי או אישי בחדר שקט

הכנות למפגש: שיחת משוב

המטרה: לזהות יחד עם הילד את חזקותיו ואת חולשותיו. לחשוב יחד מה יסייע לו להביע את הידע שלו ולהצליח יותר בלמידתו.

הנחייה:

1. אנו רוצים לבדוק מה הכי יעזור לך להביע את הידע שלך ולהצליח יותר בלמידתך.

2. היכן אתה מרגיש שאתה מצליח יותר בזמן שאתה לומד?

3. היכן קשה לך?

- במידה וצריך, סייעו וכוונו את התלמיד באמצעות שאלות מפורטות יותר.
- רשמו ותעדו.
- הסבירו לתלמיד שכדי לסייע לו להתקדם הוא יתבקש לקרא טקסט ולענות תשובות לשאלות.
- בדקו יחד את התשובות ותחשבו מה עוזר לו במיוחד.

את המטלה ניתן לתת לקבוצה בעת ובעונה אחת, אבל בסופה יש צורך בעבודת משוב אישית.

מה נדרש:

דף הנחיות, טקסט ברמה הנדרשת, דף תיעוד.

שאלות מסוגים שונים (שש שאלות לפחות):

- שאלות שיש עליהן תשובה בטקסט.
- שאלות שהתשובה מופיעה בטקסט בצורה מרומזת.
- שאלות שהתשובה אינה מופיעה בטקסט והן דורשות חשיבה וידע קודם.
- חשוב שתהיינה שאלות פתוחות ושאלות סגורות.
- מבין השאלות חשוב שתהיה שאלה אחת המצריכה כתיבה מרובה.

מהלך העבודה: עד סעיף 4 ניתן לפעול בקבוצה

1. הסבר לתלמיד (שוב) – אנחנו ננסה ללמוד עכשיו יחד כיצד אתה לומד, מה נכון לך, מה עוזר לך כשאתה נתקל בקושי, ננסה להבין יחד למה".

2. נבקש מהתלמיד להתמודד עם המטלה באופן עצמאי.

גלי אלדר
הכלה והשתלבות בחינוך הרגיל – מחוז מרכז

3. בזמן שהתלמיד עובד נתצפת בצורה אגבית (שלא ירגיש שאנו מכוונים אליו, נמנע ממנו לחץ מיותר).

ק= קריאה

כ=כתיבה

א= ארגון

תלמיד ד'	תלמיד ג'	תלמיד ב'	תלמיד א'	נקודות לתצפית
				א' - כיצד התחיל לעבוד? האם מהשאלות או שהתחיל לקרא?
				א' ק' - האם קרא כותרת?
				א' ק' - האם נעזר באצבע בקריאה?
				א' - האם הוא מסמן לעצמו תוך כדי הקריאה?
				א' ק' - האם מדבר לעצמו תוך כדי העבודה?
				א' - מה הוא מביע הן מילולית והן בשפת הגוף (קושי, תסכול, סקרנות, אתגר, התגייסות, התעייפות)?
				א' --האם מבקש עזרה? אם כן, איזו עזרה הוא מבקש (הסבר של מילה, קריאת מילה, משפט, הסבר של שאלה)?
				א' ק' - האם חוזר לטקסט כדי לחפש תשובות לשאלות?
				א' כ' - האם מתכנן את כתיבתו טרם הכתיבה?
				א' כ' - האם מוחק הרבה?
				כ' - האם אווז נכון את כלי הכתיבה?
				א' כ' - האם מתעייף מהכתיבה?

גלי אלדר
הכלה והשתלבות בחינוך הרגיל – מחוז מרכז

				א' כ'- האם מפעיל בקרה לאחר שהוא כותב? בודק או שכתב ומתקן?
				כ' - האם כתה היד ברור, גדול, קטן?
				ק' כ' -האם מראה העדפה לשאלות סגורות או פתוחות?
				א' ק' א' - כמה זמן עובד? באיזה קצב?
				א'- האם נראה מרוכז לאורך כל המשימה או שנראה שיש תנודות בקשב?

בתום המשימה נשאל את התלמיד כיצד הרגיש במהלך העבודה? מה קל יותר?
 מה קשה יותר? למה? כיצד התמודד? מה עזר לו?

שאלות משוב	תלמיד א	תלמיד ב	תלמיד ג	תלמיד ד
1. כיצד הרגשת במהלך העבודה?				
2. מה היה לך קל יותר?				
מה היה לך קשה יותר?				

גלי אלדר
הכלה והשתלבות בחינוך הרגיל – מחוז מרכז

				4. כיצד התמודדת?
				5. מה עזר לך?

חשוב לסכם לתלמיד את דבריו. הסכום יהווה משוב ראשוני המאיר את חזקותיו ומציף את קשייו.

חלק ב' – בדיקה איכותנית של התוצר

בדקו את התוצר של התלמיד. במה הצליח? במה טעה? נסו לשער מדוע הצליח דווקא בשאלות אלו ומדוע טעה באחרות?

השאלה	האם הצליח? האם טעה? מדוע הצליח או טעה?

חלק ג' – תיווך מדורג באמצעות שיחת משוב

1. חזקו את התלמיד על החלקים בהם הצליח.

במשוב אין אנו מתייחסים רק לתוצר אלא גם לתהליך, לאופן העבודה, למוטיבציה. עלינו לחפש את כל נקודות האור ולהאיר בהן את יכולותיו של הילד (גם אם הן מעטות). היעזרו גם בדף התצפית והאירו תחומי חוזק.

2. התמקדו בתשובות שבהן טעה והסבירו לתלמיד שעכשיו תעשו למידה משותפת מתוך תשובותיו.

3. בחרו מספר שאלות מייצגות מסוגים שונים שבהן טעה התלמיד לצורך הברור הבא:

הברור יסייע לנו להבין לאיזה סוג של תיווך נדרש התלמיד על מנת לשפר את תפקודו ומה הדבר מעיד על קשייו.

אם התלמיד מסתייע בתיווך שנתתם לו ומצליח לשפר את תשובתו, בררו איתו: מה עוזר לו? מדוע הצליח הפעם ובפעם הקודמת לא? מה הוא לומד מכך על עצמו כלומד? האם יוכל לאמץ דפוס זה באופן עצמאי בפעמים הבאות? ניעזר בטבלאות התיווך בתחום הקריאה, ההבנה והכתיבה.

במידה שהבדיקה של תשובות המבדק מעלה כי קיים קושי בקריאת השאלות והבנתן נתווך על פי השלבים הבאים:

תיווך מדורג בתחום הקריאה וההבנה

הרציונל	התיווך (באופן מדורג, שלב אחר שלב)
1. לעיתים התלמיד נוטה לעבוד במהירות וללא בקרה ורק הפניית תשומת ליבו לתשובתו עשויה לעזור לו לשפר או לתקן.	1. בדוק שוב את התשובה לשאלה זו. אין להקריא בשלב זה וגם לא לאפשר קריאה קולית.
2. פעמים רבות תלמידים מתקשים לענות על רקע קריאה לא מדוייקת שך השאלה ובעקבות כך הם לא מבינים את השאלה.. לעיתים הדבר נובע מאימפולסיביות ולא על רקע של קשיי קריאה.	2. קרא שוב את השאלה בקול
3. בשלב זה נוכל לברר האם התלמיד התקשה בתשובה לשאלה זו על רקע אי הבנתה והאם ההמרה שלה למילים שלו מסייעת לו להבין טוב יותר. בנוסף, נוכל לבדוק: הם התלמיד מתכנן ומתארגן נכון לפני התשובה? האם הוא מצליח להבין מה השאלה דורשת ממנו? (חזרה לטקסט, ידע עולם, חיבור לידע קודם, הבאת דוגמאות וכד').	3. הסבר את השאלה במילים שלך. מה היא מצריכה ממך?
4. שלב זה בודק האם הקושי ממוקד בקריאה והאם הקראת השאלה פותרת את הקושי ומסייעת לתלמיד להבין ולהפיק תשובה נכונה.	4. הקראת השאלה על ידי המורה. הקראה "נקייה" ללא אינטונציה מרמזת
5. שלב זה בודק האם הקושי ממוקד בהבנת השאלה על רקע אוצר מילים ותחביר. שלב זה יסייע להבין האם הסבר השאלה במילים אחרות פותר את הקושי ומאפשר לתלמיד להפיק את התשובה.	5. הסבר השאלה על ידי המורה. יש להקפיד לא לרמוז על התשובה בשלב זה אלא רק להסביר את השאלה במילים פשוטות.
6. שלב זה בודק האם הקושי של התלמיד נובע מאיתור סוג השאלה והפעולות שהיא מצריכה ממנו. פעמים רבות תלמידים מדלגים על שלב בו הם נדרשים להבין מה	6. תיווך למיקוד: המורה תכוון את התלמיד לדרישות השאלה. למשל: האם השאלה מצריכה חזרה אל הטקסט? לחלק מסויים? לטקסט כולו? האם יש צורך בשליפה של ידע קודם? האם דורש הסבר?

גלי אלדר
הכלה והשתלבות בחינוך הרגיל – מחוז מרכז

<p>השאלה מצריכה מהן ולתכנן את פעולותיהם בהתאם.</p>	
<p>7. שלב זה בודק האם הקושי של התלמיד הוא בהתמצאות בטקסט שעשוי לנבוע מקשיי קריאה, קושי בקריאה מרפרפת, קושי במיקוד או באסטרטגיות עבודה יעילות</p>	<p>7. איתור התשובה בטקסט: המורה יצביע על הפסקה בטקסט שבה מופיעה התשובה. חשוב שההפנייה תהיה לפסקה גדולה יחסית כדי למנוע מצב בו המיקוד של המורה מופנה למילה בודדת או משפט המהווה את התשובה הנכונה.</p>
<p>8. שלב זה בודק את קריאתו של התלמיד כאשר הוא מתמודד עם פסקה רחבה: מה מידת הדיוק שלו? מה קצב הקריאה? מה מידת ההבנה? האם בעקבות הקריאה הצליח לענות על השאלה?</p>	<p>8. התלמיד יקרא בקול את הפסקה שאליה הפנה המורה: יש לשים לב: לעיתים התלמידים קוראים משובש אך מבינים, או הפוך, קוראים תקין אך לא מבינים.</p>
<p>9. מטרתו של שלב זה היא לא להשאיר את התלמיד במצב של תסכול (הכלת הקושי של התלמיד). בנוסף, לצייד אותו בידע על עצמו ועל התהליך (משוב).</p>	<p>9. המורה מקריא לתלמיד את הפסקה: בשלב זה להקריא ללא הסבר או מיקוד נוסף.</p>
<p>10. זהו שלב של הכלה ויצירת אינטימיות בין המורה לתלמיד. אנו מונעים תסכול ובנוסף מציידים את התלמיד בידע על עצמו ועל התהליך.</p>	<p>10. המורה יסביר את התשובה לתלמיד. שיחת משוב: "כיצד יכולת היה להגיע לתשובה זו?" חשיבה משותפת.</p>

במידה שהבדיקה של תשובות המבדק מעלה כי קיים קושי בכתיבת התשובות (כתב יד, שגיאות כתיב, הרחבה, הסבר, ניסוח) אנו עוברים לשלב הבא.

תיווך מדורג בתחום הכתיבה:

עלינו לחפש תושבה הדורשת מלל רב. חשוב שהתשובה תהיה כזו שנראה כי התלמיד הבין אך התקשה להביע (תשובה מרומזת, קצרה...). אם אין בנמצא תשובה כזו יש לבקש מהתלמיד לענות על שאלה שהוסברה על ידי המורה בסעיף 10 בטבלת התיווך בקריאה והבנה.

הרציונל	השלב
1. שלב זה בודק את יכולת התלמיד לשפר את כתיבתו בעקבות בקרה עצמית.	1. המורה יבקש מהתלמיד לקרא בקול את התשובה שהוא כתב ולשפר את כתיבתה ככל יכולתו ועל פי הבנתו (מבלי לפרט ולכוון מה הוא צריך לשפר).
2. שלב זה בודק האם התלמיד יכול לשפר את תשובתו באופן עצמאי כאשר הוא מודע לתחום שהוא צריך לשפר.	2. המורה ימקד את התלמיד בתחום הדורש שיפור בכתיבה: יכול להיות אחד או יותר מהתחומים הבאים: ארגון חיצוני (כתבת יפה אך נראה שהתשובה לא מאורגנת. נסה לארגן אותה), מבחינת התוכן והרצף שלה, השלמת סעיפים שחסרים בתשובה (בדוק האם ענית על כל חלקי השאלה והשלם), הרחבת תשובה על ידי הסבר או/ו דוגמה (כתבת את כל הנדרש אך לא הרחבת מספיק. נסה להרחיב), שיפור הניסוח.
שלב זה בודק האם התלמיד הבין את השאלה, יודע את התשובה במלואה והקושי ממוקד בכתיבה. בנוסף, השלב הזה יאפשר לנו להשוות בין הבעתו של התלמיד בע"פ לבין הבעתו בכתב.	3. אם נראה כי התלמיד מתקשה בכתיבה עצמה (אחיזה לא נכונה, עיצוב כתב לא תקין, כתב נוקשה ולא זורם, התעייפות) המורה יבקש מהתלמיד להכתיב לו את התשובה (המורה יכתוב מילה במילה את תשובת התלמיד).
4. שלב זה בודק האם התלמיד הבין את השאלה, יודע את התשובה במלואה והקושי ממוקד בכתיבה. בנוסף, השלב הזה יאפשר לנו להשוות בין הבעתו של התלמיד בע"פ לעומת הבעתו בכתב.	4. המורה יבקש מהתלמיד לענות על השאלה בע"פ. כיצד נעריך? על המורה לציין בנקודות בלבד את תשובתו של התלמיד וזאת על מנת שהמורה יזכור את רצף התשובה והרכיבים שהיא כוללת. על המורה להעריך את התשובה בעיקר על פי יחידות התוכן הנכללות בה, ההסברים והדוגמאות ולא בצורה (במבנה, בניסוח ובאופן בו היא נאמרת).

שיחת משוב בתום המפגש:

1. המורה משקף לתלמיד את התרשמותו : מוקדי החוזק שלו והחלקים שדורשים חיזוק.

2. המורה מקשיב לתלמיד: תחושותיו, קשייו, מה למד על עצמו מהתהליך?
מה היה רוצה לשפר? כיצד?
מה הוא צריך כדי לשפר?

למורה:

התהליך נראה ארוך אך בפועל הוא קצר יותר. המפגש מתחיל בקבוצה ובשלב מסוים עובר למפגש אישי.

המפגש מאפשר נראות בולטת של התלמיד בעיני המורה. המורה מכיר לעומק את תפקודו התלמיד.

המפגש עשוי לרכך חומות של הסתרת הקשיים ומציע תיווך מדורג שבאמצעותו ינתב המורה את התלמיד בדרך היעילה והטובה ביותר שתסייע לו.

התיווך המדורג מאפשר לאתר את דרך ההתערבות היעילה ביותר שתסייע לתלמיד. בתהליך זה נדייק ונבין שהתיווך יכול להיות קצר יותר ממה שאנו חושבים.

סכום ההיכרות:

שם התלמיד: _____

1. הכוחות שנמצאו, תחומים בהם התלמיד שולט, יכולות, דפוסי התנהגות המסייעים לו
(בתפקוד בלמידה)

2. הקשיים שנמצאו:

3. ההשלכות של הקשיים (בכתה, בלמידה עצמית, בבית)

4. ההשלכות של הקשיים באופן דיפרנציאלי בתחומי דעת שונים

5. התערבות – על מה כדאי להקפיד?

באילו כוחות חושב להשתמש?

את מי כדאי לשתף בתהליך?

6. הערות חשובות לעבודה עם התלמיד:

ישיבת צוות רב- מקצועי:

חשוב לשתף את כלל המורים השותפים ללמידה. מורים מתחומים אחרים עשויים להאיר זוויות נוספות בתפקוד התלמידים, שלא תמיד באות לידי ביטוי בהוראה בכיתה.

העלאת סוג הקושי בישיבת צוות רב מיקצועי, תאפשר דיון בהשלכות להוראה.

המורים השותפים ירוויחו למידה משמעותית ויכירו דרכי הוראה נוספות שישפיעו על תפקודם של ילדים נוספים אותם הם מלמדים.

הצעה לדיון בצוות הרב מקצועי:

הנושא	השלכות על הלמידה	מה כדאי לעשות (היבטים דידקטיים והיבטים רגשיים)

תפקוד בתחום הקריאה וההבנה

שמות התלמידים	כוחות	קשיים	התיווך הנדרש

גלי אלדר
הכלה והשתלבות בחינוך הרגיל – מחוז מרכז

תפקוד בתחום ההבעה בכתב

שמות התלמידים	כוחות	קשיים	התיווך הנדרש

תפקוד בתחום ההבעה בעל פה

שמות התלמידים	כוחות	קשיים	תיווך נדרש

הפער בין ההבעה בעל פה להבעה בכתב:

1. האם קיים פער בין ההבעה בעל פה להבעה בכתב?

2. במידה שקיים פער – מהו סוג ההבעה החזק יותר?

3. מה מידת הפער? (גדול, בינוני, קטן)

4. במידה שלא קיים פער: האם שני סוגי ההבעה טובים? בינוניים? חלשים?

תפקוד התלמיד בתחום ההתארגנות

סוג התיווך הנדרש	קשיים	כוחות	שמות התלמידים

יכולתו של התלמיד להתמודד עם המשימה מבחינה רגשית מוטיבציונית:

המלצות להמשך: ברמה של הוראה וברמה של היבחנות ו/או הפנייה לגורמי מקצוע נוספים.